

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

VÁRADI KÁROLY.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, BENEDEK SAMU, HEGEDŰS ISTVÁN, DR. JNCZE BÉLA.

Megjelenik — július és augustus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik Ovár. Bástyaútea 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklámciók pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútea, 7. sz. a.) küldendők.

Hogy rontjuk el gyermekeinket?...

Nem oly régen, hogy ne hihetnők, esküdtött egy iskola azon tanra, hogy e világnak minden nyomorúsága, baja a születésünkkel magunkkal hozott „eredendő bűn“-nek kifolyása. Botlásaink, bukásainkért ám feljelen az ős bűnös.

A középkori szt. atyák e kényelmes tanán a mult század nagy bölcsésze, Roussou, olyat csavarintott, hogy az — magyarán szólva — „tótágas“ helyzetbe jött, mondván: minden jól jön ki a teremtő kezéből, de minden elromlik az ember kezében. Hol van itt az igazság? Sem ott, sem itt, hanem mint a szélsőségeknél történni szokott: a középben. Vagy is:

A születéssel sem kész rossz, sem kész jó nincs még az emberben, de igen is fogékonyság, arravalóság egyikre ugy, mint a másikra. Hogy az így feldolgozásra váró anyagból mekkora rész fog egészséges irányban fejlődni, vagy mennyi fog elfekélyesedni: az a születés határán innen eső idomitástól függ, s így egyformán nyerhet az életben igazolást vagy cáfolatot a középkori atyák, avagy a Rousseau tana.

Nekünk tanítóknak, kiket hivatalos állásunk, — szülőknek, kiket maga a természet szólít a gyermek nevelés, az ember idomítás magasztos munkájára, nem az hivatásunk, hogy a két tan bármelyikét elfogadva, a képzelt változathatlanba keleti egykedvűséggel megnyugodjunk. Nekünk munkálkodni, az emberben a természet által adott jó esirait kifejlődésre segiteni, a rosza való hajlamot elfojtani nemes feladatunk. „Es liegen viele Keime in der Menschheit, und man ist es unsere Sache, die Naturanlagen proportionirlich zu entwickeln und die Menschheit aus ihren Keimen zu entfalten und zu machen, dass der Mensch seine Bestimmung erreiche“, — mondja Kant. E néhány szóban van adva a nevelés tudomány indokolt alapja,

és másfelől felmutatva ama zászló, mely a tevékenységre tért jelöl ki, s munkálkodásra int.

De valyon hives vagyunk-e mindig a kötelesség teljesítésben?

A neveléssel hivatás — vagy a természet utasításából foglalkozók mindenikében egyet feltételezünk: a jó szándékot. Minden szüle és minden tanító lehető tökéletes embert akarna formálni neveltjéből; és még is honnan van, hogy a leggondosabbnak vélt nevelés mellett is a végeredménynek annyi elszomorító példával találkozunk az életben?... Azon lépten-nyomon elkövetett apró botlásainkkal ártunk legtöbbet, melyet „kicsinységük“ miatt rendszeren számba sem veszünk, mig aztán azok összegyűlve végeredményül azt fogják adni, mit legkevésbé sem céloztunk, hogy t. i. magunk lettünk gyermekeink elrontói. Vessünk tehát egy pillantást a család és iskolai életre, s mutassunk fel az efféle kicsinységekben — fájdalom — gazdag térről egy pár mindennapos esetet, — hátha valamit okulhatnánk.

A figyelmes szemlélő bizonyára fájdalommal észlelheti minden lépten nyomon a mai ifju nemzedéknél, hogy az érdemnek legfőbb ékessége a szerénység, vajmi ritkán található fel e leendő nagyságok közt. Ma a tanítvány tanítójánál okosabb, a gyermek az agastyánál bölesebb akar lenni. Ma az életkor már maga nem elég modern fiaink előtt a tartozó tisztelet megadására, s mig az általunk ujjal mutatott chinaiak a legszigorubban fenytik az idősebbek iránti tiszteletlenséget, addig fennen magasztalt előhaladásunk mellett már már a fiu apjával hozza hasonlatban, veti mérlegbe az iskola padjairól tán épen ma elhozott ismereteinek gazdagságát, s veszi mértékül a szülői becsülés fokozatának megállításánál. Szóval, mig nem oly régen a magyar társadalomnak az egymást becsülés. szerénység volt egyik jellemző vonása, — a serdülő nemzedék folyton növekedő hetykesége, elbizakodottsága, önhiúsége

ma-holnap már emlékek kéde válja ama nemzeti erényeket.

Ki az oka?...

Ne hamarkodjunk el ítéletünket, melylyel bizonyára nem magunkat, hanem a „vétkes“ ifjakat akarók feltétlenül sújtani. Mint a növény csak megfelelő talaj és kedvező léghő mellett képes egészségesen fejlődni, épen így van az ember szellemi és erkölcsi életét illetőleg is. Ha gyermekeink magasabb életnyilvánulataiban ferde kinövéseket észlelünk, mint a jó kertész tesz csemetéivel, mi is vizsgáljuk meg a fejlődés milyenségét feltételező talajt és légkört, mert csak ily eljárás mellett orvosolhatunk.

A „csemete-gyermek“ erkölcsi életének talaja a család és iskola, légköre a környezet. Mozogjunk mi is csak e záros helyen, hisz ezek körén túl már ugy is a csemetéből „fa“ lesz, mely már nem igen hajlítható. Először is kopogtassunk be a családba s tartsunk szemlét, mennyiben folyhat be ez a gyermek jelzett irányu elromlására?..

Sokszor volt már pengetve e lap terén is a kényeztető szeretet káros hatása a nevelésben. Van Rousseau-nak egy ép oly szép mint igaz mondása az önszeretetről. Legyen szabad nekünk ezt, az eszme igazságának sérelme nélkül, egyetlen módosítással eképen adni: „A kényeztető szeretet... veszélyes eszköz; gyakran megsebesíti annak a kezét, ki azt használja és ritkán hoz hasznót kár nélkül.“ E szavakban van kérdésünk gordeusi csomoja; itt az anyag, melyből szívja veszélyes táplálékát ifjaink öntelt serge.

A legtöbb szüle tulságos szeretetből dicsérettel halmozza gyermekét még azért is, a minek teljesítése rá nézve kötelesség volt; ha a „szerencsés“-nek pedig még valami csekély érdeme is van, akkor a magasztalásnak már alig kapunk elég nyomatékos kifejezést. Így csoda-e, ha az apró nagyság érdemei latolgatásánál kezd magának nagy fontosságot tulajdonítani.

Ne feledjék jó szülők, hogy az ész által helyesen kimutatott céltól rendszeren a szenvedélyek szoktak távol vetni. Gyermekeink képességének szeretetből való tulbecsülésénél nem az okos szeretet ösztönzésének engedünk, hanem a vak szenvedély rabjainvá lettünk. Mai napság divatosná lett már, hogy a mamák 8—10 éves gyermekeiket nyilvános felléptetésekkel kezdik bámultatni. A gyermek-bálok is már-már rendszeressé kezdnek válni. Szóval haladunk az „egyenlőség“ felé; azon egyenlőség felé, hol a mérleg egyik serpenyőjében ülnek a már ugy is letegezett apák és anyák, másokban a polyát alig lerugott gyermekek. De ha így ily korán, mi jut a későbbi korra? Ha az iskolás gyermeket szülőik már most „ünnepeltté“ akarják tenni, minő tápot nyújthatnak csak egy néhány év mulva is ne mondjuk hiúságuk, — hanem csupán nemes ambi-

tiójuknak is? Ama tiz éves korban báloztatni kezdett gyermek majd mint ifju hol találandó tért, nem mondjuk a maga mutogatására, hanem csak mulatására is? És a már ily korban fényes báli ruhákba bujtatott leányka, — nő mert ennek így kell lenni! — vágyaiban egykoron hol fogja a kellő határt megtalálni? — pedig azok, kiknek e sorok szólnak, jegyezzék meg Rousseauval hogy „az ember nem karjainak ereje, mint inkább vágyai mérséklése által lesz független és szabad,“ — s melyhez mi még hozzá tesszük: és boldog!

Hozzak-e még fel példákat, hogy miként lesz melegágya a család a mai ifjuság önteltségének?.. Csak még egyet!

Napjainkban nagyon sok ember szeret ábrándozni, s ez ábrándozók legnagyobb kontingensét épen a szülők teszik. Álmadoznak ők gyermekeik „nagy“ jövőjéről, s ez álmaikat — mert hisz jobban esik az a szívnek — ki is beszél és pedig gyermekeik jelenlétében is. Az ilyen bizalmas vallomásoknak tanujává tett gyermek, látván az ő jövő nagyságának elővarázsolt képét, holott annak megvalósításához a legtöbbnek sem lehetősége, sem tehetsége nem leendő, nem csoda ha üres fejcskójét — tán hogy a nálánál természetesebb ideált jobban megközelíthesse — már előre kellőnél magasabbra emeli.

Igy, és még számtalan ehez hasonló módon neveli a család korunk apró nagyságait. — Hát az iskola?

Bárha igaz is, hogy az iskolában a kényeztető szeretetnek — mint a felmutatott kóros állapot fő forrásának — nincs oly tág tere mint a családban, de azért ha pilátusi kézmosással magunkat menttekné mondánók e nemű ballépésektől, szinlelt tökéletességünkkel épen abba bünbe esnénk, mely ellen szavunkat emeljük. Bizony mi is befolyunk ifjaink ily irányu romlására. Vessünk csak számot követett eljárásunkkal, s bizonyára rájövünk, hogy sokszor részlehajlók voltunk ítéletünkben a szerint, mint egy jobb vagy rosszabb tanítványunknak voltunk bírái. Bizony az iskolában is van kényeztetés s a születés nem oly akadály a egyenlő mértékkel való mérésnek, mint a talentum. A jobb érdemeit tul magasztaljuk, hibáit szépítjük, szóval: nekünk is megvannak beczeink, mint a családnak, s mi is növelünk öntelt, elbizakodott ifjakat, mint a család.

Azonban nem elég a kört constatalni; orvosszeről is kell gondoskodnunk. Mi e tekintetben teendők?

„Minden oktatás példákából álljon és az eredmény ki nem marad,“ — mondja Rousseau. Ez igazság tárgyunkhoz is illik. Valamint a környezet hiúsága, kihívó magatartása, fényelgési vágya elragad a fogékony ifjura: ép ugy lehetetlen, hogy hatás nélkül maradjon rá nézve, ha ő szülőjében és nevelőjében minden alkalommal szerénységet lát. Legyünk mi magunk szerények.

Vonjuk el az elbizakodottság minden táplálékát. Ide azonban gondos tapintat kívánatlik. Először is óvakodjunk a sértés, a guny fegyverét használni. A legtöbb esetben ez nem javít, sőt ront. E helyett az ilyen elkapatott ifjával éreztessük az ő gyengéit, hiányait. — És másodsor óvatosak legyünk azért, nehogy a fűrésztővizzel a gyermeket is kiöntsük, vagy is: nehogy midőn önhittségből akarjuk kigyógyítani, nemes ámbitióját és elfojtsuk. Nemes ámbitiót ébreszteni, de nem elbizakodottá tenni: e határ eltalálása az igazi paedagogiai tapintat!

Kiss Sándor.

Észrevételek

az erdélyi helvéthitűek elemi népiskolai tanterve énektanítási részére.*)

I.

Az erdélyrészi helvéthitűek állandó igazgató tanácsa, az 1878-ban tartott egyházkerületi közgyűlés 67 számú határozata következtében egy tantervet (utasítást és szabályzatot) adott ki, elemi népiskolái számára az 1868. XXXVIII. t. c. alapján.

Hogy azt az elősmerésbeli összhangzatot, melynek létrehozásában a hazai lapok az említett tantervet illetőleg, mondhatni osztatlanul, közreműködtek, épen a csekély magam cikkének kell megzavarnia: ne tulajdonítsa ezt senki, se egyesek se a tanterv kiadó, és általam már felekezeti mivoltomnál fogva is, különben is mélyen tisztelt testület, egyéni vizsketegnek, tudós szemforgatásnak, hanem tekintse annak, ami valósággal lenni akar, tekintse az úgy előbbvitelére irányzott törekvésnek.

Magam vagyok legelső, annak elősmerésében, hogy észrevételeim nem csak helyen-helyen, hanem általán véve, erősen polemicus irányzatúak. Előre megvaldom, hogy azok, a miket irtam, nem csak úgy véletlenül, futtában jöttek tollamba, ámbár sietve kellett papírra dobnom. Szándékosan irtam és irok e tárgyban kihívólag. Minél többen fogadják el kihívásomat: annál jobb lesz az az ügyre — a népiskolai énektanítás közügyére nézve.

A tanterv legelőször is az énektanítás (népiskolai) célját határozza meg és pedig a lehető legnagyobb határozatlansággal. A tanterv azt mondja ugyanis, hogy a népiskolai énektanítás célja: a növendékek aesthetikai képzését előmozdítani. Mivel ezt a tanterv mondja: tehát elhiszem. Csak hogy a rajzitanítás, némi tekintetben az írástanítás, a torna tanítás és még a háziipartanítás is előmozdítgat-

*) Midőn ezen figyelemre méltó cikksorozatnak lapunk terét megnyitottuk, nem felekezeti érdek, — hanem az általános oktatásügy előbb vitelére vezért. Hisszük, hogy t. olvasóink is ily szempontból ítélik meg eljárásunkat.

Szerk.

ja a növendékek aesthetikai képzését. A növendékek kedélyi képzését előmozdítani célja a népiskolai énektanításnak: azt mondja továbbá a tanterv. A népiskolai tantárgyak közül több egységem lenne, a mely az énekkal szemben concurentiát nyithatna? A növendékek vallás-erkölcsi érzelmeit kell nemesíteni a népiskolai énektanításnak, a tantervrendelete szerint. Ugyanilyen joggal lehetne nemesíteni az énektanítóval a hazafias érzelmeiket is, a melyek pedig a tanterv énektanítási része szerint nemesítetlenül maradnak. Ezirányra vonatkozólag a tanterv mindössze is csak annyit mond, hogy az énektanító az egyházi és világi (nemzeti — csak nemzeti?) énekeink minél nagyobb kincsét adja utravalóul az életre. (Zárjel között mondva: attól tartok, hogy a népiskola növendéke azt, amit neki ez a tanterv az iskolában az életre utravalóul föltarishnyál: el fogja hullatni, mielőtt az életbe jó móddal kilépett volna. Ugy hiszem, hogy ezt az állítasomat zárjelen kívül is bebizonyíthatom).

Hogy az énektanításnak a tantervben kijelölt céljára vonatkozó észrevételeimet befejezzem, csak azt kérdem, bárki dologértőtől: ki látta, ki hallotta valaha, hogy midőn kiakarjuk jelölni azt a célt, melyet valamely tárgy tanításával el kell érünk — minden egyébről beszéljünk, csak a tanítandó tárgyról ne, vagy legalább is arról beszéljünk legkevesebbet? Ugy tudom, hogy pl. a számtanítás célja az, hogy a gyermek számolni tudjon és pedig önállóan s tehát a nélkül, hogy idegen segílyre kellene szorulnia; az anyanyelv tanításáé, hogy anyanyelvével helyesen használni önállóan tudja; az írás- és rajzitanításé, hogy írni, rajzolni, önállóan tudjon. Ez analogián tovább építve lehet-e, szabad-e, a népiskolai énektanítás elébe célul egyebet tűzni, mint azt, hogy a népiskolából kikerülő növendék önállóan (jól megjegyezve: önállóan, tehát, hangszer és egyáltalán bármilyen néven nevezhető fülbe, szájba éneklés segílye nélkül) tudjon énekelni. Azonban ezt a célt a szóban forgó tanterv teljes meggyőződésem szerint szándékosan nem jelölte — nem is jelölhette ki, mert ha a népiskolai énektanítás a szerint megyen, a mint azt a tanterv követeli: nem hat, és az ismétlő énekekkel együtt kilencz, hanem 19 év sem elég arra, hogy a népgyermek a hangjegyet (jól megjegyezve: a hangjegyet, nem pedig a hangjegy-nevet) saját erejére támaszkodva olvasni tudja, vagy magyarán szólva: hangjegyről önállóan énekelni tudjon.

A tanterv szerint a tananyag beosztása a következő:

I-ső osztály.

„Elemi hanggyakorlatok egytől öthangig, a megfelelő hangjegyek ismertetésével. Emellett csak hallás után egypár egyházi ének és hazafias népdal.“

Az észrevételeket én is osztályok szerint fogom megtenni.

*

Legelőbb is azt nem tudom fölfogni, hogy miért kell azoknak az elemi gyakorlatoknak a hanglépcső 5-dik és nem a 6-dik hangjáig menniök. A hanglépcső 1—5 hangja szolgáltat ugyan egészséges, értelmes hangképleteket — gyakorlatokat és megfelelő dalokat — de csak a dur-hangnembben. Ha azt nem akarjuk, hogy a moll-hangnembben járó elemi gyakorlatok és megfelelő dalok a népiskola növendékei előtt egészen a IV-dik osztályig ösmereetlenek maradjanak (mint ezt a tanterv, akarva vagy akaratlanul akarni látszik), már az I-ső osztályban föl kell mennünk a hanglépcső hatodik hangjáig és akkor a legnagyobb könnyűséggel nyerünk a hanglépcső 2-dik hangjától a 6-dikig menő, eszerint itt is 5 hangkörben mozgó, s tehát már elég változatossággal bíró moll hangképleteket éppen úgy, mint az 1—5 hangokkal dur-hangképleteket amint nyertünk. Ami a 6-dik hang begyakorlását illeti, az semmi nehézséggel nem jár. Bizonyára éppen oly könnyen fogják azt begyakorolni, mint a hogy begyakorolták az 5-diket. Azt mondja talán valaki, hogy az első osztályos növendékeknek a hanglépcső hatodik hangja igen magas. De hát akkor hogyan fejlődhetnek a gyermekek a II dik osztályban annyira, hogy a hanglépcső nyolcz hangján legyenek képesek mozogni?

Komoly kifogásom van továbbá az ellen, hogy a népiskola I. és II. osztályában hangjegyeket ismertesünk, mint ezt a tanterv követeli. Néhány szóban hadd indokoljam kifogásomat. Az énektanítás sikere attól függ hogy mennyiben tudtuk képesíteni a növendéket arra, miszerint a hanglépcső egyes hangjait és éppen azokat, melyekre a dallam folyamában és éppen akkor, mikor azokra szükség van — azonnal eltalálja. Ezen fordul meg az önálló (műszóval kifejezve: Vom Blatte) éneklés titka. Erre a pontra kell fordítani az énektanításnál a legtöbb időt és erőt, erre kell irányozni minden tanítói ügyességet. És már most mondja meg nekem valaki, hogy ha azt a csekély szellemi erőt, mely fölött egy népiskolai I-ső osztályos növendék rendelkezik, két részre osztjuk, hogy egyik része a hanglépcső egyes hangjainak a hangképzetben való megszilárdítására, másik része pedig e hangok jegyeinek és egyszersmind e jegyek neveinek elsajátítására és megtartására fordítottassék: lehetséges-e ezzel a két részre osztott erővel akkora eredményt elérni, mint a megosztatlannal lehetett volna; képes-e egy félmilligrammnyi erő akkora terhet fölemelni, mint egy kétszer akkora.

Az ellen pedig komolyan tiltakozom, hogy olyan növendékeknek (arról már nem tehetek, hogy ezek közé a népiskolai I-ső és II-ik osztályosok is oda tartoznak), tehát olyan növendékeknek, kik hangjegyről énekelnek, mint a tanterv mondja: egy pár egyházi éneket és hazafias népdalt hallás után tanítsunk meg. Ezt a tiltakozást is hadd indokoljam egy kissé. Vagy szerves összefüggésben vannak a dalok a gyakorlatokkal, vagy nincsenek. Előbbi esetben csak abban a hangkör-

ben mozoghatnak, a melyben a gyakorlatok, csak azok a nehézségek fordulhatnak elő bennök, a melyek a gyakorlatok által már le vannak győzve, csak annak az anyagnak a gyakorlására állandósítására szolgálhatnak, a mely anyag a gyakorlatok folyamán már el van sajátítva. Utóbbi esetben, ha t. i. a dalok, énekek, a gyakorlatokkal szerves összefüggésben nincsenek, vagy a gyakorlatok, vagy a dalok fölöslegessékké fognak válni a tanítványok előtt. A tanítványok teljes bizonyossággal arra fognak szavazni, hogy a gyakorlatok és ne a dalok mellőztessenek, mert a gyakorlatokat c. d. e. f. g.-vel vagy *lá-lá-val*, vagy uram őrizz meg: éppen *do re mivel* kell énekelni. Az a gyakorlaténeklés pedig nagyon untató historia olyan növendékek előtt, kik teljesen értelmes (megfelelő szöveggel ellátott) dallamokat énekelhetnek. Igazuk is van. Mit is vesződjenek az olvasás mesterségével, ha egyszer könyv nélkül betanítjuk nekik azt, a mit olvasniok kellene. Ezek szerint, vagy csak 5 hangkörben mozgó egyházi ének és hazafias népdal és aztán hangjegyről tanítandó a népiskola első osztályos növendékeinek (ha már kötni akarjuk magunkat ahhoz, hogy a tanterv által ugynevezett elemi gyakorlatok csak 5 hangig terjedjenek és hangjegyekről énekeltesse) vagy a gyakorlatok (és a megfelelő dalok) is csak hallásután énekeltetendők a népiskola I-ső és II-ik osztályában. Tertium non datur. Haneha rájuk bizzuk néptanítóinkra, hogy tanítsa mindenikük az éneket úgy, a mint néki a jó Isten tudnia adta. Részemről biztosítok mindenkit, hogy azok a valódi eredmények, melyeknek elérését a szóban forgó tanterv biztosítja, ilyen úton is teljes bizonyossággal elérhetőek fognak lenni.

(Folytatjuk.)

Sándor Domokos.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK

A kolozsmegyei tanító-testület észrevételei a „Magyarországi Tanító-egyletek Szövetségé”-nek alapszabály tervezetére.

(Vége.)

A VII. és VIII. fejezetre, melyekben a szövetségi és egyetemes gyűlésről van szó, együttesen azon észrevételt tesszük, az alapszabály tervezői nem méltatták eléggé figyelmökre azt, hogy az egyesületi élet már eddig is mennyi idejét veszi igénybe a szorgalmasabban munkálkodó tanító egyesületek tagjainak. Ennek tulajdoníthatjuk, hogy a tervezet nem eléggé takarékos a gyűlésezések tartásában. Ugyan is van a legtöbb egyesületnek hetenkint szakosztályi, évnegyedenként köri, havonként központi választmányi és évenként legalább egyszer rendes közgyűlése. Ehez járulna a tervezet szerint évenként egy országos választ-

mányi, meg egy szövetségi közgyűlés, és ezeken felül még minden 3-ik évben az egyetemes tanító-gyűlés.

Kérdjük, hogy e tulterhelő rendszert kibírják-e sokáig a társsegyletek tagjai idővel, pénzzel és munkakedvvel? És nem lesz-e a sok gyűlésezés épen azon ügynek hátrányára, a melynek szolgálni akar?! Mi a takarékoság szempontjából ajánlanók, hogy a szövetségnek csak is országos válaszmánya tartson évenként egy-egy rendes gyűlést; a szövetségi közgyűlés pedig csak minden harmadik évben lenne megtartandó, és pedig az egyetemes tanító-gyűléssel egyidejűleg, — oly formán, hogy a mint a szövetség a maga közgyűlését befejezi, a rá következő napon már az egyetemes tanító-gyűlés azonnal vegye kezdetét. Önként értetik, hogy a szövetség mindazon ügyei ellátása, a melyek egyik közgyűléstől a másikig nem halaszthatók, az országos válaszmányra ruházandó, az őt illető felelősség terhe alatt. — Ezt annyival is inkább merjük ajánlani, mert megvagyunk győződve, hogy a tartandó gyűlések helyétől távolabb eső tanító-egyesületek, ugy sem lesznek képesek, már csak anyagi akadályok miatt sem, a szövetségi gyűlésre, — bár ha erre a szabályzat értelmében joguk volna (a 47. §. szerint minden 10 tag után 1) — több képviselőt küldeni, mint az országos válaszmány gyűlésére.

A 17. §. általánosságban fejezi ki azt, hogy „a szövetségi közgyűlés tagjait a társ-egyesületek képviselői képezik.“ Itt jó lett volna legalább zárjelben rámutatni a 17. §-ra, a mely megmondja, hogy minden egyesület, tagjai arányában, hány képviselőt küldhet.

A 18. §-ba, a mely a közgyűlés tárgysorozatának és ügyrendőnek megállításáról szól, ismételten ajánljuk annak határozott betoldását, hogy az előértekezlet a közgyűlés tárgysorozatának csak a sorrendjén változtathasson, de beléje új tételt fel ne vehessen, minthogy ilyenek kellő előkészítésére ekkor már nincs idő.

A 18. §. b) pontját illetőleg már volt alkalmunk megjegyezni, hogy a szövetség pénztárára megbírhatlan költséget róna az, ha „Magyarország minden nyelvű és felekezeti iskolai tankönyveiből a központban könyvtár rendeztetnék be.“ Ezt csak úgy fogadhatnók el, hogyha e könyvtárt állami segélylyel és a könyvkiadók adományaiából lehetne létrehozni. Még ekkorra is tartunk attól, hogy a könyvtár rendben tartása és kezelése, már csak néhány évi felszaporodás után is, igen nagy költséggel terhelné meg a szövetséget. Ilyen központi tankönyvgyűjteményre, nézetünk szerint, annál kevésbé lesz szükség, mert az állami költséggel létesített országos tanszer-muzeum, tudomásunk szerint nemcsak a hazában, hanem a lehetőleg még a külföldön is használt tankönyveknek is tárháza.

Végre a §-t illetőleg fenebb kifejezett ajánlatunknak megfelelőleg megjegyezzük még azt, hogy a szövetségi gyűlésnek az a) — i) pontok alatt elősorolt teendői közül mindazok, a melyek gyorsabb elintézésre

várnak, az évenként legalább egyszer egybegyűlő országos válaszmány munkakörébe osztandók be.

A 19. §-ban az egyesületekre szabott tagsági díjt, (minden egyesületi tag után 10 kr.) ha ez csak a rendes tagokra értetik, mint a kiktől felhajtható, elég méltányosnak találjuk, — ellenben azt nem telálnók méltányosnak, hogy a szövetség egyesületek pártoló, alapító és tiszteletbeli tagjaik után is köteleztessenek a díjak beszolgáltatására.

Az ugyanazon §. végén előforduló felvételi díj ellen már korábban megtettük észrevételünket. Mivel azonban ez figyelmen kívül hagyatott, hogy ez aránylag elég magas díj (minden egyesület részéről 2 frt.) visszariasztólag ne hasson, legalább bevétetni kívánnók a szövegbe az „egyszer smindenkorra“ megszorítást, mert e nélkül minden újjá alakulás alkalmával, tehát minden harmadik évben követelhetné a szövetség e díjt, — pedig, a miért ezt veszi „disz-okmányt“ reméljük a már belépett egyesületeknek egyszerűen többször úgy sem ad, s azok jó része bizonyára a kkor is megelégszik a lehető legegyszerűbb tagsági elismervénnyel.

A 21. §. értelmében a szövetségi közgyűlés három évi időtartamra választja a központi válaszmányt és a tisztviselőket. Mivel azonban megtörténhetik, hogy három év alatt a központból való eltávozás vagy elhalás miatt a válaszmány tagjai száma igen lepadhatna, szükségesnek tartjuk ide beigatni azt is, hogy „ha a központi válaszmány tagjai közül valaki időközben lemondana, vagy a fővárosból eltávoznék, vagy pedig elhalna, ennek helyét a legközelebbi országos válaszmányi gyűlésig maga a központi válaszmány tölti be.“ Ugyancsak a központi válaszmányt illetné a tisztviselők ideiglenes helyettesítési joga is.

Ugyanezen §. szerint a válaszmányi tagok egyharmada évenként a közgyűlés által kisorsoltatnék. Mi e kisorsolást mellőzendőnek tartjuk nemcsak azért, mert egy fennebbi javaslatunk szerint a szövetség nem évenként, de csak minden harmadik évben tartana közgyűlést; hanem még inkább azért, mert új tagok bevonásával a felelősség megoszlanék. Illő pedig, hogy a kik három évre választatnak, három évig is legyenek működésükért felelősek.

A 24. §-t illetőleg ismételten ajánljuk a t. végrehajtó bizottság figyelmébe, hogy a szövetség, valamint az „Eötvös alap“ alapszabályait a közgyűlés is csak idején beadott, s határozottan formulázott és kellően indokolt indítványra vonhassa módosítás alá. Az ily indítvány tárgya a közgyűlési meghívóban szabatosan kijelölendő. Sőt ugyanezen §.-ba beigatandó, hogy az alapszabály bármely pontjának módosításához a közgyűlés jogosult tagjai $\frac{2}{3}$ -ának; vagy legalább általános többségének hozzájárulása kívántatik.

A 26. §. szerint „a közgyűlés csak akkor határozatképes, ha azon 50 jogosított tag jelenik meg.“ E

helyébe, mivel még nem tudni, hogy hány tagja lesz a szövetségnek, czélszerűbb lenne ezt írni: „ha a szövetkezett egyesületeknek legalább egyötöde képviselve van.“

A 28. §-ra már fennebb megtettük azon észrevételünket, hogy az egyetemes gyűlések mindig a szövetségi közgyűléssel egyidejűleg volnának megtartandók.

A 20. §-ban a hol az van kimondva, hogy „az egyetemes gyűlést a szövetség központi választmánya hívja egybe“ — beigtatandó az is, hogy az országos választmányi gyűlés határozata alapján.

A 30. §. szerint „az egyetemes gyűlések tárgyairól a szövetség gondoskodnék.“ Mivel azonban ajánlatunk szerint a szövetség csak minden harmadik évben, és az egyetemes gyűléssel épen egyidejűleg tartana gyűlést, s így a gyűlés az egyetemes gyűlés tárgyairól már nem is gondoskodhatnék, e teendőt az országos választmányra kellene bízni.

A 31. §-ban előforduló tagsági díjat, az egyetemes tanító-gyűlésbe beléphetésre, a szövetségbe már tényleg belépett egyesületek képviselőire nézve, a méltányosság szempontjából, a többi tagok részéről fizetendőnek felére óhajtanók leszállítani.

A 34. §-ból örömmel vettük tudomásul azt, hogy az egyetemes tanító-gyűlés szakosztályai sorába a részünkről korábban ajánlott tanító-képző intézeti szakosztály is felvétellett. Sajnáljuk azonban, hogy a természettudományi szakosztály kihagyására vonatkozó javaslatunk figyelembe nem vétetett. Sajnáljuk, mert világosan rámutattunk volt arra, hogy ily szakosztály felállítása az ezen §-ba foglalt felosztás alapelvével meg nem egyezik. Különbösen is e szerint a többi tudományágak vagy legalább az ő rokon csoportjaik számára is lehetne, — sőt a méltányosság elve szerint kellene is — külön szakosztályokat állítani, a mi azonban igen nagy erő elforgácsolásra vezetne.

Ugyan e pontot illetőleg ismételtén kifejezést adunk azon nézetünknek, miszerént a helyes tanügyi politika és a tanügyi organizmus egységes felkarolása megkívánná, hogy a tanfelügyelőknek is legyen az egyetemes tanító-gyűlésen külön szakosztályuk, — vagy legalább ők is tartsanak ily alkalommal közös értekezletet.

A 37. §-ra, a mely a szövetségbe lépő egyesületek részéről az évi tagdíjat negyed évi előleges részletekben kívánja a központi pénztárba beszolgáltatni az a megjegyzésünk, hogy ez igen terhelő az egyesületekre, s azért ezt úgy óhajtanók módosítani, hogy ők a befizetést évenként, vagy legalább félevenként és pedig utólagosan is eszközölhessék. A mostani tervezet kívánalma annyival kivihetlenebb, mivel a szerint minden egyesületi tagnak 10 krt. tenne a tagsági díja, s ezért négyszer kellene minden alkalommal oly összeget kérni tőlük (2½ krt.) a melyet a mostani pénzegység szerint sokszor a legjobb akarattal sem fizethetnének meg egészen.

A 38. §. végéről, a hol az egyesületekről az van mondva, hogy „az alapszabályok és (a) megálla-pított ügyrendi szabályzat értelmében tanácskoznak,“ e tétel egészen kihagyandó, mert ez vagy azt teszi, hogy az egyesületek saját alapszabályai s ügyrendjök értelmében működnek, vagy pedig azzal fenyeget, hogy majd a szövetség állít meg a szövetkezett egyesületek részére alapszabályokat s ügyrendet. Az első kijelentés felesleges, mert minden egyesület már alapszabályainál fogva van kötelezve arra, hogy azok értelmében működjék; az utóbbi pedig, ha nem pusztán csak feltevés, az egyesületek autonomus jogkörét sértené, s így a szövetségbe lépéstől közülök többeket visszariasztana.

A 41. §. sok szóval majd semmit sem mond, midőn így szól: „a társjegyletek az általok felállított tételt csak úgy bocsáthatják tárgyalás alá, ha ahhoz saját nézeteiket esatolják, ille-tőleg álláspontjukat kidolgozzák.“ E helyett, minthogy ez érthetetlen is, mert a szövegből nem tudni hogy hol bocsáthatják tételeiket tárgyalás alá; de még nem is helyes, mert az álláspontot kidolgozni nem lehet, — e sokkal világosabb és szabatosabb szerkezetet ajánlanók: „A szövetkezett egyesületek úgy a szövetségi közgyűlésnek, valamint az egyetemes gyűlésnek is csak úgy ajánlhatnak tárgyalásra tételeket, ha azokat határozottan formulázzák s kellően indokolják.“

A 44. §. azon pontjára (a) a mely a szövetségbe lépett egyesületektől vidékők tanügyi és népmivelődési állapotáról időszakonként jelentést kíván, már megtettük azon észrevételünket, hogy ezeket az évi jelentés teljesen pótolhatja.

Ugyanezen §. e) pontjának is nehezen tehetnek eleget a szövetkezett egyesületek. Ugyan is: honnan vesznek hatalmat arra, hogy a vidékőken használt tankönyvek jegyzékéhez a hiteles adatokat békérjék; s honnan pénzt arra, hogy minden olyan kézikönyvnek egy-egy példányát, mely a központi könyvtárban nincs meg, megszerezzék és beküldjék?

A 44. §-t befejező e) pontja, midőn azt kívánja, hogy a központi választmánynak „tudomására hozzák azon néptanítók neveit, kik vidékőkön működnek ugyan, de az egyesületbe magukat föl nem vétették,“ — oly rendőri szerepet róna az egyesületekre, a melyre azok a vele járó kellemetlenségekért nehezen vállalkozhatnának.

Az effélék evidentiában tartásáért, valamint az egyes tankerületekben használt tankönyvek teljes jegyzékének egybeállításáért, legcélszerűbb lesz majd a szövetség központi választmányának, az illető tanfelügyelők támogatását kérni ki.

A 47. §. értelmében az egyesületi képviselők megbízása egy évre szólana. Célszerűbbnek látjuk ezt úgy módosítani, hogy minden egyes gyűlésre, — úgy a szövetségi, valamint az országos választmányi gyűlésre — mindig külön-külön választandók az egyesületek képviselői.

selői, — mert azok egy-egy gyűlésre tagjaik sorából könnyebben kaphatnak képviselőket, másfelől, mert át-helyezések stb. által az egyes egyesületi tagok is időnként változnak.

A 49. §. emez első kijelentését: „működését a társcegyület meg nem szüntetheti“ — kihagyandónak véljük, mert erről minden egyesületre nézve a saját alapszabályai intézkednek.

Ennek kihagyása után azonban a következő mondat ekként módosítandó: „A szövetségre nézve bármely társcegyület megszűntnek akkor tekinthető, ha a szövetséggel szemben elvállalt kötelezettségének, pl. a tagdíjak beküldésének, vagy a véleményadás végett leküldött tárgyak elintézésének stb. a központi választmány kétszeri megkeresésére — bele nem értve ebbe a tételnek tudomására hozatalát — sem tenne eleget.

Az 50. §. a társcegyesületek kilépése esetére azt teszi a központi választmány kötelességévé, hogy a kilépés indokát a szövetség előértekezlete elé terjessze a mely azokat tárgyalja. Nézetünk szerint az előértekezlet semminemű ügy behatóságára nem lévén hivatva, s még kevésbé lévén jogosított véglegesen intézkedni s kötelező határozatokat hozni: az ily kérdések elintézése csak is a közgyűlés hatáskörébe tartozhatik.

Az 51. §. szerint „azon egyesület, mely . . . a szövetség megbontására tör, neve a szövetség diszkönyvből a szövetségi közgyűlésen nyilvánosan kitérültek.“ Nem is véve tekintetbe e mondat nehézkes szerkezetét, — a benne foglaltakra egy felől az eljárási módot, másfelől a lényegét illetőleg van kifogásunk. Gyerekes dolognak tartjuk ugyanis tanító-testületet azzal ijesztgetni, hogy neve a „**diszkönyvből**“ kitérültek, E helyett a szövetség tagjai sorából való kizárás lenne helyesebb. A lényegét illetőleg elvies megjegyzésünk az, hogy a szövetség megbontására törés, ha ennek esetei nincsenek körülírva, nagyon is rugékony és sok felé magyarázható kifejezés elannyira, hogy minden ellenzéknek keletkezését és létezését már eleve is könnyen kizárhatja. Mert ugyanis az egyesületekben a szövetség ügyeire nézve eltérő és sokszor egymással küzdő vélemények támadhatnak, és pedig gyakran épen a köznek javára. — Ily esetekre az önkényes törvény magyarázó könnyen ráolvashatná azt, hogy ez vagy az a szövetség megbontására törés. Mindezek megfontolása mellett is megengedjük, hogy fordulhat elő vagy egy eset arra, hogy a szövetségnek talán alapos oka lesz valamely tagját kebeléből kizárnia. Ámde ezeket az okokat akkor az alapszabályba is fel kellene sorolni, s a kizárást megelőző vizsgálati eljárást is határozottan körül kellene írni. Mert egy országos szövetségből való kizárás, sokkal inkább lesújtó és megbélyegző, mintsem hogy azt egyszerű feljelentésre s pusztán csak leszavazással lenne szabad eldönteni.

Az 54. §-ban az van mondva, hogy a szövetség feloszlása esetében a maga vagyonát a vallás és köz-

okt. magas miniszterium felsőbbbsége alá helyezi. Itt a felsőbbbsége alá helyezésnek nincs semmi értelme, s azért helyébe legfőbb felügyelést kellene írni.

Az 55. §. így szól: „Az esetben, ha a szövetség az alapszabályokban foglalt „meghatározott czélt és eljárást illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által, a mennyiben további működésének folytatása által az állam érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik, s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszthatatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására feloslás terhe alatt köteleztetik.“ E §. mint a melyet alkotmányos államban alkotmányos érzülettel bíró testület nem igtathat alapszabályaiba, teljesen kihagyandó, annyival inkább, mert fenálló törvényeink értelmében ilyenforma, de nem épen ilyen fenyegető alakban, az illető szakminiszterium hatáskörébe tartozik bármely alapszabályzatot a szokásos megerősítő záradékkal ellátni.

Ezekben megtévén az alapszabályokra vonatkozó észrevételeinket, nincs egyéb hátra, mind tisztelettel kérünk a t. végrehajtó bizottságot, ne vegye ellenzéskedésnek és bírálgatási viszketegnek azt, hogy ily sok megjegyzéssel voltunk kénytelenek figyelmét terhelni. A miket irtunk, az ügy iránti szeretetből, legjobb meggyőződésünk szerint és a szövetség elvének diadalra jutása érdekében irtuk. Minket a tervezet beható tárgyalásától s tüzetes megvitatásától sem az idő rövidsége, sem azon már lapokban is hangoztatott nézet nem riasztott vissza, a mely szerint önértzetes testület a végrehajtó bizottság felhívására válaszolni sem fog. — Ép ezért reméljük, hogy munkálatunk méltányos figyelemben fog részesülni.

Kelt a kolozsmegyei tanító-testület központi választmányának Kolozsvárt, 1879. január 18-án tartott rendkívüli üléséből.

Váradi Károly,
tanítótestületi elnök.

Rieger Imre,
tanítótestületi titkár.

VEGYESEK.

— Meghívás. A „kolozsmegyei tanító-testület“ **központi köre** f. ev február hó 22-én tartja meg ez évi első értekezletét a következő tárgysorozattal: 1) d. e. 9—10 óráig nyilvános tanítást tart Rieger Imre a róm. kath. lyceumi elemi iskola 2-ik osztályában. d. e. 10 órakor a gyűlés folytatása a városi polgári iskola nagy termében. 2) Elnök választás. 3) Jelentés a nyilvános tanításról. 4) Felolvasás dr. Bartók István polgári iskolai tanár urtól. „Az élet és becse, a halál és czélja“ című tételről. 5) Vitatkozás e tétel fölött: „A nálunk szokásban levő nyilvános vizsgálatoknak minő hasznos, és minő káros oldalai vannak, a tanítóra, a tanítványra, a szülőkre és a tanulásra nézve.“ — Előadó: Paal Ferencz képezdei ig. ta.

nár ur. 6) d. u. 3 óraker. Értekezés „a nyelv, család és államélet keletkezéséről az emberiség történetében,” felol vassa Czizják Albert polg. isk. tanár ur. 7) A jövő gyűlés helyének, tartási idejének és tárgysorozatának megállapítása. 8) Indítványok tárgyalása. E gyűlésre tisztelettel meghívatik az egyesület mindenik tagja általában a tanügy iránt érdeklődő közönség. A rendező bizottság nevében: Rieger Imre, tan. testületi titkár.

— **Meghívás.** A torda-aranyosmegyei tantestület felvinczi főkköre, ez iskolai évben 2-ik rendes gyűlését Felvinczen, március 22-én fogja megtartani. Tárgyai: 1) A mult gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése. 2) Csiki István felvinczi állami tanító és Demény András sz.-kocsárdi községi tanító nyilvános tanításának meghallgatása és megbírálása. 3) Kriza Sándor kövendi községi tanító felolvasást tart e tételről: „Miként lesz a gyermek hazuggá?” 4) Indítványok tétele és egyéb folyó ügyek tárgyalása. E gyűlésre ugy a tagokat, valamint a nevelésügy barátait tisztelettel meghívja. Csiki István, köri elnök.

— **Meghívás.** A kolozsmegyei tanító testület bánfihunyadi köre e folyó tanévben második rendes gyűlését március 3-ik napján a kalotaszentkirályi állami iskola helyiségében fogja megtartani, melyre ugy a tagok, mint más a tanügy iránt érdeklődők tisztelettel meghívotnak. A gyűlés tárgyai: 1) Jegyzőkönyv hitelesítés. 2) Nyilvános tanítások. Tanítani fognak: Bihari István VI. osztályba a természettanból és Csoma Zsigmond III. osztályban a számtanból. 3) Kilyén Endre könyvismertetést olvas fel dr. Emericz G. és Kárpáthy E. földrajzáról. 4) Csulak Lajos értekezést olvas e tételről: „Az ugynevezett házi ipar lehet-e népiszkolai tantárgy s ha igen, mily mértékben s mily módon illeszthető be a többi tantárgyak közé.” 5) Szabó Lázár értekezést olvas e tételről: „Az oly népiszkolákban a hol két külön tanterem és egy férfi s egy nő tanító van, nem szerint, vagy korosztály szerint célszerűbb-e a növendékeket elkülöníteni a két tanterembe?” 5) Indítványok s egyéb folyó ügyek tárgyalása. Kilyéni Endre, köri elnök.

— **Világtörténet** a legrégebb időtől korunkig. A művelt közönség számára írta Sebestyén Gyula. A Weismann testvérek ilyen című értékes válatáról mult számunkban már megemlékeztünk, s itt csak azt jelezzük, hogy a mű első füzeté, mely az őskort tárgyalja, igen diszes kiállításban számos fametszettel, már megjelent. A mű érdekesnek mutatkozik. Ára egy füzetnek 30 kr.

— **A „Magyar Lexikon”** 19. és 20-ik füzeté is megjelent, amaz a rheimsi és kölni székesegyházak, — ez a legfontosabb takarmányanyagok vegyészeti összetételének grafikai ábrázolatát hozván értékes mellékletekül. Rautmann e nagybecsű vállalatához bekötési táblákat is lehet megrendelni, és pedig vörös angol vászonnal 50 kr., barna és sötét zölddel 45 krért. A lexikon egyes füzeteinek ára 30 kr.

— **Belgium népoktatás ügyére** érdekes világot vet az ottani kormány által legközelebb benyújtott törvényjavaslat, mely az elemi iskolák kül- és belsejének gyökeres reformálását célozza. A javaslat szerint, mely az 1842-i

törvényt lesz hivatva pótolni, köteles lesz minden politikai község kellő helyiségekkel ellátott s célszerűen berendezett iskolát állítani fel, összekötve kisededóvodával. Szegény sorsu gyermekek tandíjt nem fizetnek. A tanítót a községi tanács nevezi ki állami képezdéből nyert oklevél alapján, megkívántatik azonban, hogy a született vagy honosságot nyert belga legyen az illető. Az eddig alkalmazásban volt papi felügyelőségek megszűnnek. A népiszkola tantárgyai a következők lesznek; erkölcsstan, olvasás, írás, szemléleti gyakorlatok, számolás, mértékismertetés, a francia, flamand és német nyelv elemei (a helyi szükség szerint), földrajz, belga történet, a rajz elemei, torna, ének s a leányok számára kézi munka. A javaslat 4. cikke a vallás-oktatást szabályozza s a következő életrevaló intézkedést tartalmazza: „A vallásitanítás a különböző vallásfelekezetek családaira és lelkészeire bízatik. Az utóbbiaknak rendelkezésekre bocsátatik egy iskolai helyiség, hogy abban a tanora előtt vagy után egyházi községüknek iskolába járó gyermekeit a hit-tanban oktathassák.” Az iskolának, mint ilyennek ügyébe azonban a lelkésznek nem lehet többé beleszólása. A felügyelet a helységben a községi hatóságot és az iskolai hatóságot, a főfelügyelet pedig a kormánytól kinevezett fő- és alfelügyelőket illeti. — Hogy e javaslat a klerikális párt részéről heves megtámadatásoknak lesz kitéve, azon egy cseppet sem kételkedünk, de hogy a liberális eszmék megvalósítását célzó javaslat a kormány bukását vonhatná maga után, mint azt a N. H. hiszi, alig merjük feltenni.

Általános tankötelezettség Franciaországban. A köztársasági párt régi óhaját teljesítette Bardoux miniszter, midőn a mult hóban új népiszkolai törvényjavaslatot terjesztett elő, mely általános kötelezővé teszi az iskolába járást. A törvényjavaslat nevezetesebb pontjai ezek: Minden fiu és leánygyermek 6—13 éves koráig iskolába járni köteles. A községekben iskolatanács fogja ellenőrizni az iskolabajarást s csak különös okok alapján adhat az alól felmentést. Az iskolába nem járás mindenekelőtt erkölcsileg büntetettetik. A maire az atyának intő levelet ír s ha ez nem használ, kifüggeszti az atya nevét a polgármesteri hivatalba. Ha negyedszeri intés nem használ, a hanyag atya politikai jogainak 1—5 évi elvesztésére ítéltet. Senki jövőre államhivatalt nem nyerhet, a ki maireje bizonyítványával kimutatni nem tudja, hogy gyermekei elemi oktatásban részesültek. Az iskolába járás elmulasztásának a katonai szolgálatban is utóhatásai lesznek. Minden újonc, ki irni, olvasni nem tud, még ha olyan sorsot huz is, mely őt 6 hónapig szolgáló második kontingensre juttatja, ipso jure az első kontingensbe, mely öt évig szolgál, helyeztetik át. Ez új törvény azonban csak 1881. jan. 1-én lép életbe, hogy időközben a legkissebb községben is iskolát állíthassanak s e családtagok megteheessék a szükséges előkészületeket. (Prot. hetilap.)

A szerkesztő postája.

Több beküldött irod. újdonságról csak jövő számunkban emlekezhetünk meg; nyilv. nyugtatványaink térszűke miatt szintén kiszorult. T. G. Déva: köszönöm becses küldeményedet, melyet nagy terjedelme miatt jövő számra válok kénytelen halasztani. G. I. Sz. Szt.-Király: Jó ez az alak; adni fogom. T. A. Rákos: A mint irtam, hogy intézkedtem; iskolátok az első számokat megkapta. B. B. köszönöm, de nem irád, hogy N. E.-nek küldjem-e ez évre; írj egy lev. lapot.